

# תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה יח: ברכת התורה

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

## סוגיה יח: ברכת התורה

\*\*\*

### רקע

הגמ' דנה בנוסח ברכות קריאת שמע, ואגב הדיון בברכת "אהבה רבה" היא גולשת לדיון בברכת התורה. ברכת התורה היא לכאורה ברכת המצוות, אך מקור הברכה, גדריה ודיניה מעלים ספקות אם נכון להגדיר את הברכה בצורה זו.

### מקורות

- א. גמ' יא. יא: "גמ' מאי מברך... הלכך לימרינהו לכולהו"
- ב. תוס' ד"ה שכבר  
רא"ש סי' יג
- רי"ף ה: "ברכה שנייה מאי היא... נימרינהו לכולהו"  
תלמידי רבינו יונה ה:-- ד"ה רבי, מאי, והא, לפי, ואמר, וכיצא
- ג. רמב"ם הל' תפילה פ"ז הל' י-יא [שים לב למיקום ההלכה בהלכות תפילה ולא בהלכות ת"ת]
- ד. רמב"ן, השגות לספר המצוות, מצוות עשה ששכח אותן הרב, מצוה טו
- ה. שו"ע סי' מז, ומשנה ברורה

רמב"ן, השגות לספר המצוות, מצוות עשה ששכח אותן הרב, מצוה טו  
שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו  
אלינו והודיענו המעשה הטוב לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא, וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל  
האכילה כך נצטוינו בזו. ובשלישי שלברכות [כא]. אמרו מניין לברכת התורה לפניה מן התורה,  
שנאמר: כי שם י"י אקרא הבו גודל לא-להינו...

### הסבר הסוגיה

- אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך,  
משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. [גמ' יא:]
- אגב דיון בברכת "אהבה רבה" הגמ' דנה בברכת התורה, וקובעת ארבעה דינים בברכה זו:  
א. חייבים לברך ברכת התורה לפני הלימוד.  
ב. ברכת "אהבה רבה" משמשת כברכת התורה, ופוטרת מחיוב הברכה.  
ג. יש מחלוקת אמוראים על מה צריך לברך ברכת התורה, אם רק על מקרא, או אף על  
מדרש, משנה ותלמוד [הרי"ף ה: (ה) משנה את הסדר, ולדעתו יותר פשוט לברך על תלמוד מלברך על  
מדרש]. מסקנת הסוגיה כרבא שצריך לברך אף על לימוד תלמוד.  
ד. יש מחלוקת אמוראים מהו נוסח הברכה, ואנו פוסקים שאומרים את כל הנוסחים שהוזכרו.

ברכת התורה היא לכאורה ברכת המצוות, הלומד תורה חייב לברך, כשם שכל עושה מצוה מברך על מצוותו, אך מהסוגיה עולות שתי קושיות על הבנה זו:

א. נוסח הברכה. לברכת המצוות יש נוסח קבוע ומוסכם - "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו". בברכת התורה נחלקו האמוראים לגבי הנוסח, שמואל מאמץ בברכת התורה את הנוסח הקבוע של ברכות המצוות, אך האמוראים האחרים מחדשים נוסחים ייחודיים לברכה זו.

ב. על מה מברכים. האמוראים חולקים על מה מברכים ברכת התורה, על מקרא, על מדרש, על משנה, או אף על תלמוד. אם הברכה היא ברכת המצוות הדיון של האמוראים אינו ברור כלל, שהרי ודאי שמקיימים מצות לימוד תורה גם בתלמוד וגם במדרש, ומדוע יש אמוראים הסוברים שאין מברכים עליהם?

שאלה נוספת נובעת ממנהג העולם. בכל המצוות, אדם המסיים את עשיית המצוה, ולאחר זמן חוזר ומקיימה, חייב לחזור ולברך. המסיר את טליתו וחולץ את תפיליו, כשחוזר ומניחם חייב לחזור ולברך. היוצא מהסוכה לענייניו, כשחוזר לסוכה חוזר ומברך. בברכת התורה, מעידים הראשונים כולם, שאדם מברך ברכת התורה שחריית, הולך לעמל יומו, וחוזר ולומד תורה ללא ברכת התורה. מדוע?

נראה להסביר, שברכת התורה איננה ברכת המצוות, אלא ברכה על "חפצא של תורה". ברכה זו אינה ברכה על מעשה לימוד התורה אלא ברכה על הימצאות התורה בעולם - בברכה זו אנו מודים "על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו" [ע"פ לשונו של הרמב"ן בספר המצוות שכחת העשין טו].

לפי הבנה זו, השאלות ששאלנו מתורצות מעצמן: א. כיוון שברכת התורה אינה ברכת המצוות, אין לה נוסח מוגדר, ולכן נחלקו האמוראים בנוסחה. ב. גם מחלוקת האמוראים אם מברכים אף על תלמוד או רק על מקרא, משנה ומדרש מתבארת יפה. כיוון שברכת התורה היא ברכה על "הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו", עיקר הברכה על תורה שבכתב, ומחלוקת האמוראים היא ברמת הקישור של משנה, תלמוד ומדרש לתורה שבכתב<sup>1</sup>.

גם השאלה שהעלינו ממנהג העולם אינה קשה כלל. כיוון שברכת התורה אינה ברכת המצוות, כללי ההפסק בברכות המצוות אינם משמעותיים לגביה.

להבנה זו במהות ברכת התורה ניתן להביא שלוש ראיות, ראשונה משיטת הרמב"ן, שנייה משיטת הרמב"ם ושלישית משיטת ר"ת.

<sup>1</sup> ניסוח זה הוא על פי פירושה של תלמידי רבינו יונה [ה: ד"ה רבין], המפרשים שמברכים רק על פסוקים, ומחלוקת האמוראים היא אם משנה, תלמוד ומדרש מפרשים את הפסוקים. רש"י [ד"ה אף לגמרא] מפרש שמברכים על תלמוד "שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה". ניתן גם לפרש שרבה הסובר שמברכים על תלמוד חולק על האמוראים האחרים, ולדעתו הברכה היא על מצות לימוד תורה.

הרמב"ן [ספר המצוות שכחת העשין טו] משיג על הרמב"ם שאינו מונה את ברכת התורה במנין המצוות, והרי מפורש בגמ' [כא]. שברכת התורה מהתורה [הרמב"ם כנראה חולק ולדעתו ברכת התורה מדרבנן]. חיוב ברכות המצוות מדרבנן, וחיובה של ברכת התורה מהתורה מלמד שהיא אינה קשורה לברכות המצוות. גם בהגדרת המצוה, הרמב"ן אינו כותב שהתורה חייבה לברך על לימוד תורה, אלא "על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו".

הרמב"ם [הל' תפילה פ"ז הל' א, יא] פוסק: "כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו תקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום, אלו הן... בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו [שלש ברכות התורה] ואחר כך קורא מעט מדברי תורה". מפורש בדברי הרמב"ם, שברכת התורה היא ברכה שתיקנו חכמים לברך בכל יום ללא קשר למצוות לימוד תורה. כמו כן, הרמב"ם מביא את הלכות ברכת התורה בהלכות תפילה ולא בהלכות תלמוד תורה. מיקום ההלכה מוכיח, שברכת התורה אינה ברכת המצוות.

רבינו תם [מובא בתוס' ד"ה שכבר] סובר שאדם הישן בלילה והתעורר קודם עלות השחר, אינו צריך לברך ברכת התורה, שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית. כותבים עליו התוס': "ולא נהירא". אכן, אם ברכת התורה היא ברכת המצוות, דברי רבינו תם אינם נהירים. שנת קבע בלילה מהווה הפסק, ומדוע לא לברך ברכת התורה? אבל לפי ההבנה שברכת התורה איננה ברכת המצוות, דברי רבינו תם ברורים ונהירים. חכמים קבעו שבכל יום ויום מברכים ברכת שבח על הימצאות תורה בעולם. כל עוד לא עלה השחר, אין חיוב לברך ברכה חדשה.

אך דא עקא, הראיה השלישית היא ראייה לסתור, כיוון שרוב הראשונים חולקים על רבינו תם, ומקבילים את דיני הפסק בברכת התורה לדיני הפסק בשאר ברכות המצוות. מהקבלה זו עולה שלדעתם ברכת התורה היא ברכת המצוות.

כדי לעמוד על נקודה זו יש לברר את שיטות הראשונים בדין הפסק בברכת התורה. דיון הראשונים בהפסק בברכת התורה מתחלק לשניים: א. הפסק בין הברכה לבין תחילת הלימוד. ב. הפסק באמצע הלימוד.

בדין הראשון נחלקו הראשונים, ומחלוקתם נובעת מדברי הירושלמי [פ"א ה"ה (ט)], האומר שאדם נפטר ב"אהבה רבה" רק אם למד על אתר [=מיד לאחר הברכה, או לפחות מיד לאחר התפילה]. נחלקו הראשונים אם הבבלי מודה לירושלמי או חולק עליו, ואם החיוב ללמוד לאלתר נאמר רק במי שיוצא ידי חובה בברכת "אהבה רבה" או גם באדם האומר את ברכות התורה עצמן. בדין זה מצאנו בראשונים ארבע שיטות:

א. ר"י [בתוס' ד"ה שכבר] סובר שהבבלי חולק על הירושלמי, ואין חיוב ללמוד מיד אחר הברכה.

ב. ר"י [בתוס' ד"ה שכבר] מביא הסבר נוסף, שדברי הירושלמי מתייחסים לברכת "אהבה רבה" בלבד, שהיא פוטרת את הלימוד הסמוך אליה בלבד, אך ברכת התורה פוטרת את הלומד כל היום.

ג. הרא"ש [סי' יג] סובר שהיוצא ב"אהבה רבה" חייב ללמוד לאלתר, ואז נפטר מהברכה כל היום. היוצא בברכת התורה אינו חייב ללמוד לאלתר.<sup>2</sup>

ד. תוס' [ד"ה שכבר] בשם מנהג הצרפתים והטור [סי' מז], על פי פירושו של מהר"י אבוהב. הבית יוסף [סע' י ד"ה ולי] סובר ששיטת הטור כשיטת הרא"ש [ש] סוברים שאף המברך ברכות התורה צריך ללמוד לאלתר.

לגבי הפסק באמצע הלימוד, הראשונים מקשים מדוע בציצית, תפילין וישיבה בסוכה, שמצוותם כל היום, מברכים על כל מעשה מצוה, והמסיר ציציתו והחולץ תפיליו, חוזרים ומברכים על ההנחה החדשה, וכן בסוכה מברכים על כל סעודה וסעודה, ואילו במצות לימוד תורה, הלומד בערב אחר שהפסיק שעות למלאכתו אינו חוזר ומברך לפני לימודו.

מתרצים הראשונים שיש "הפסק" במצוות ציצית, תפילין וסוכה, ואין "הפסק" במצות לימוד תורה. את התירוץ מנסחים הראשונים בשני ניסוחים עקרוניים. תוס' [ד"ה שכבר] מתרצים: "שאני תורה, שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה, והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק". רבינו יונה [ו. ד"ה ואמר] מתרץ: "אינו דומה זה לזה [=מצות לימוד תורה למצוות ציצית ותפילין] מפני שהתפילין כשחולצן או הציצית כשמפשיטן מעליו נגמרה מצותן ולפיכך כשחוזר ומניחן פעם אחרת מצוה אחרת היא וצריך לחזור ולברך, אבל בקריאה - כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך". לפי תוס' אין הפסק בלימוד תורה, מפני שבדעתו הוא לא הסתלק מקיום המצוה, ודעתו עליה כל היום. לפי תלמידי רבינו יונה אין הפסק בלימוד תורה מפני ש"יחידת המצוה" היא כל היום. בציצית, תפילין וסוכה כל רגע ורגע הוא מצוה שלמה, ולכן הפסקה בקיום המצוה מהווה סיום של "יחידת המצוה", וכשמקיים "יחידת מצוה" חדשה, צריך לחזור ולברך. בלימוד תורה רגע אחד אינו מהווה מצוה שלמה, והפסק בקיום המצוה אינו מהווה סיום של המצוה - "שעדין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום", וכיוון שהמצוה לא הסתיימה אינו צריך לחזור ולברך.<sup>3</sup>

החילוק בין הפסק בין הברכה לקיום המצוה לבין הפסק באמצע קיום המצוה, קיים בכל המצוות. בהפסק בין הברכה לקיום המצוה, אפילו דיבור בעלמא מהווה הפסק המחייב לחזור ולברך [דין זה נלמד מהגמ' מ.]. בהפסק באמצע המצוה, דיבור אינו מהווה הפסק, ואף הפסקה בקיום המצוה אינה הפסק; רק כוונה לסיים את המצוה, מחייבת לחזור ולברך [לדוגמא: אדם המסיר את הטלית כדי להחזירה לנרתיקה, וקראו לו לעלות לתורה, כיוון שכשפשט את הטלית

<sup>2</sup> כך כתוב ברא"ש בפירושו, אך בהמשך דבריו הוא כותב: "וכן המברך על התורה ולמד", משמע שגם ברכות התורה פוטרות רק את הלומד בסמוך להן. גם מדברי הטור משמע שברכות התורה פוטרות רק את הלומד בסמוך להן. ועיין בבית יוסף [סי' מז סע' י-ז] מחלוקת בינו לבין מהר"י אבוהב בהסבר דברי הטור.

<sup>3</sup> ר"י [בתלמודי רבינו יונה ו. ד"ה ולפיין ורא"ש [סי' יג] מביאים שני חידושים, ושניהם מהווים נפקא מינה בין שיטת התוס' לשיטת רבינו יונה: א. הר"י מעלה אפשרות לחלק בין בני אדם הרגילים תמיד לעסוק בתורה, שאינם צריכים לחזור ולברך, לבין בני אדם שאינם רגילים תמיד לעסוק בתורה, שצריכים לחזור ולברך. ב. הרא"ש סובר שהישן ביום שנת קבע על מטתו, צריך לחזור ולברך. נראה שרבינו יונה חולק על שני חידושים הללו.

לא חשב לחזור וללבושה - חייב הוא לחזור ולברך. אולם המסיר טליתו להיכנס לבית הכסא, ודעתו לחזור וללבוש את הטלית, אינו חייב לחזור ולברך].

סיבת ההבדל ההלכתי בין הפסק לפני תחילת המצוה לבין הפסק באמצע המצוה, היא שלפני תחילת המצוה יש גדר של "הפסק", באמצע המצוה אין גדר של "הפסק" אלא גדר של "סיום"<sup>4</sup>.

ברכת המצוות היא ברכה על המצוה, ולפיכך, חייבת היא להיות צמודה למצוה. כל הפסק בין הברכה למצוה פוגע בהצמדה ביניהן, ומפקיע מהברכה את ייעודה כברכה על המצוה. אחר שהברכה הוגדרה כברכה על המצוה אין חיוב להצמיד את כל חלקי המצוה לברכה, ולכן דיבור באמצע המצוה אינו מחייב לחזור ולברך<sup>5</sup>. הדבר היחידי המחייב לחזור ולברך הוא "סיום המצוה", וסיום זה מתבצע על ידי כוונה לסיים את המצוה. הברכה חלה על מצוה אחת. כשאדם מסיים את המצוה, "מסתיימת" גם חלות הברכה. מצוה חדשה מחייבת ברכה חדשה.

על פי הבחנה זו בין "הפסק" לבין "סיום", ניתן להבין את שיטות הראשונים בדין ברכת התורה.

אין "סיום" של מצות לימוד תורה - או מפני שאדם אינו מתייאר מהלימוד, כשיטת התוס', או מפני ש"יחידת המצוה" היא כל היום, כשיטת רבינו יונה - ולכן הלומד בבוקר לאחר תפילתו, ומפסיק כל היום במלאכתו, אינו צריך לברך כשחוזר ללימודו בערב.

אולם בדין "הפסק", אין לכאורה הבדל בין מצות לימוד תורה לבין שאר מצוות, ולכן סובר הטור, שחייבים ללמוד מעט מיד אחר הברכה, וכך מנהג הצרפתים, וכך גם מנהגנו. ר"י חולק, ולדעתו גם בדין "הפסק" יש הבדל בין ברכת התורה לשאר ברכות המצוות. מסביר הבית יוסף [סי' מז סע' ז-ד"ה וקשה] שבשאר המצוות אין חיוב לעשותן תמיד, ולכן הפסק בין הברכה לבין המצוה מגלה שהברכה לא חלה על המצוה, אך בלימוד תורה שחייב לעסוק בה תמיד, הפסק בין הברכה לבין קיום המצוה אינו גורם לכך שהברכה אינה חלה על הלימוד.

ניתן להסביר שר"י סובר שבברכת התורה יש שני דינים: א. ברכת המצוות. ב. ברכה על חפצא של תורה. בשאר המצוות, הפסק בין הברכה לבין המצוה גורם לכך שלברכה אין על מה לחול, וממילא היא ברכה לבטלה, ואין יוצאים בה ידי חובה. ברכת התורה אינה רק ברכת המצוות אלא גם ברכה על חפצא של תורה, ולכן היא אינה ברכה לבטלה למרות ההפסק בינה לבין המצוה. כיוון שהברכה אינה ברכה לבטלה, היא יכולה לפטור אף מצוה שאינה סמוכה לה.

<sup>4</sup> הראשונים והפוסקים לא הפרידו בין שני המונחים הללו. הם משתמשים במונח "הפסק" לשניהם, אך מדבריהם מוכח, שיש כאן שני מושגים שונים.

<sup>5</sup> דין זה מוסכם במצוות מתמשכות כדוגמת: ציצית, תפילין וסוכה, אך יש בו מחלוקת במצוות החוזרות על עצמן, כדוגמת: מילה ושחיטה, ובמצוות החלות רק בסיומן, כדוגמת: בדיקת חמץ. [להרחבה בדין זה עיין לקמן ח"ב עמ' 499-501, 506-510, 512]

הרא"ש סובר כר"י, אך לדעתו דין זה נאמר בברכת התורה ואינו נאמר בברכת "אהבה רבה". ברכת אהבה רבה אינה ברכת התורה, אלא ברכת קריאת שמע, ולכן חייבים ללמוד מיד לאחריה, כדי להגדירה כברכת התורה. לימוד מיד אחר הברכה מגדיר את הברכה כברכת התורה לכל דבר.

ר"י בהסברו השני סובר שיש הבדל מהותי בין ברכת "אהבה רבה" לבין ברכת התורה, ברכת התורה פוטרת את כל היום, ואילו ברכת "אהבה רבה" פוטרת רק את הלימוד הסמוך לה. כדי להבין שיטה זו, יש להקדים ולדון בפסק הרמב"ם [הל' תפילה פ"ז הל' י-יא]. הרמב"ם מפצל את דין ברכת התורה לשניים, בהלכה י' הרמב"ם פוסק את דין סוגייתנו: "המשכים לקרוא בתורה קודם שיקרא קריאת שמע... מברך שלש ברכות ואחר כך קורא". בהלכה יא הרמב"ם פוסק: "בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר קורא מעט מדברי תורה". מפיצול זה עולה שיש שני דינים בברכת התורה: א. חיוב ברכה על חפצא של תורה. ב. איסור לימוד ללא ברכה [ניתן לומר שדין זה נובע מכך שברכת התורה היא גם ברכת המצוות, אך אם כך הרמב"ם היה אמור להביא דין זה בהלכות תלמוד תורה]. הרמב"ם סובר שברכת "אהבה רבה" אינה מהווה ברכה על חפצא של תורה, ואינה פוטרת את חיוב ברכות התורה, היא רק פוטרת מהאיסור ללמוד ללא ברכה<sup>6</sup>. על פי הסבר זה ניתן להבין את הסברו השני של ר"י. ברכת "אהבה רבה" אינה ברכה על חפצא של תורה, ולכן היא פוטרת את הלימוד הסמוך לה בלבד.

#### סיכום

- העולה מדיון זה הוא שיש שלוש שיטות בראשונים במהות ברכת התורה:
- שיטת רבינו תם, שברכת התורה אינה ברכת המצוות, אלא ברכה על חפצא של תורה.
  - שיטת הטור ומנהג הצרפתים, שברכת התורה היא ברכת המצוות גמורה.
  - שיטת ר"י, שברכת התורה היא גם ברכת המצוות וגם ברכה על חפצא של תורה.

בין השיטות השונות במהות ברכת התורה יש נפקא מינות רבות להלכה:

- ישן בלילה והתעורר קודם עלות השחר. ראינו לעיל את מחלוקת רבינו תם ותוס' בדין זה.

ב. ישן שנת קבע ביום. לשיטה שברכת התורה היא ברכה על חפצא של תורה, שנת קבע ביום אינה מחייבת לחזור ולברך. לשיטה שברכת התורה היא ברכת המצוות, יכול להיות שצריך לחזור ולברך אחריה. הרא"ש סובר שצריך לחזור ולברך, לשיטת רבינו יונה נראה שאין צריך לחזור ולברך.

ג. היה נייעור כל הלילה. לשיטה שברכת התורה היא ברכת המצוות, כשנייעור כל הלילה אין הפסק, ואינו חייב לברך. לשיטה שהברכה היא ברכה על חפצא של תורה, כל יום ויום חייב בברכה, אף אם היה ער כל הלילה.

<sup>6</sup> על פי הבחנה זו מובן מדוע אנו מברכים בכל יום ברכות התורה, למרות שמפשט דברי רב יהודה אמר שמואל משמע, שחיוב ברכת התורה הוא רק לאדם המשכים ללמוד עד שלא קרא קריאת שמע.

ד. הרהור בדברי תורה. מקיימים בהרהור מצות לימוד תורה. אם הברכה היא על המצוה, חייבים לברך גם על הרהור. אם הברכה אינה ברכת המצוות, ניתן להבין שאין חיוב לברך על הרהור.

ה. חיוב נשים בברכת התורה. אם ברכת התורה היא ברכת המצוות, דין נשים בברכת התורה זהה לדין נשים בכל ברכות מצוות עשה שהזמן גרמן<sup>7</sup> [הראשונים חולקים אם אשה יכולה לברך על מצוה שאינה מחויבת בה. הרמב"ם (הל' ציצית פ"ג ה"ט) סובר שאינה יכולה לברך. תוס' (ראש השנה לג. ד"ה הא) סוברים שהיא יכולה לברך]. אם הברכה היא על "חפצא של תורה", אף נשים חייבות בברכת התורה, שאף הן חייבות להודות לקב"ה על הימצאות תורה בעולם.

## הלכה

השו"ע [סי' מז סע' א] פוסק שצריך להיזהר מאוד בברכת התורה. המשנה ברורה [סק"א] פוסק שברכת התורה מדאורייתא, ובספק צריך לחזור ולברך את ברכת "אשר בחר בנו", אך עדיף לצאת ב"אהבה רבה" או לשמוע מאחר.

השו"ע [סע' ו] פוסק לברך "והערב" עם וי"ו, כיוון שהיא המשך הברכה שלפניה. הרמ"א פוסק שנהגו לברך ללא וי"ו, אך הוא מודה שעדיף לברך עם וי"ו. המשנה ברורה [סקי"ב] מביא שנחלקו האחרונים אם לומר אמן אחר ברכת "לעסוק בדברי תורה", ורוב האחרונים מצדדים שלא לומר אמן<sup>8</sup>.

השו"ע [סע' ז-ח] פוסק שברכת "אהבה רבה" פוטרת רק אם לומד מיד בלי הפסק, והוא מסתפק אם קריאת שמע מהווה לימוד. המשנה ברורה [סקי"ז] מביא בשם הגר"א שקריאת שמע אינה מהווה לימוד, ומדייק מלשון השו"ע ש"אהבה רבה" פוטרת אף ללא כוונה לכך [סקי"ד. ועיין ביאור הלכה ד"ה פוטרת].

השו"ע [סע' ט] פוסק שהנכון שלא להפסיק בדיבור בין ברכת התורה לבין הלימוד. המשנה ברורה [סקי"ט] מביא שהפרי חדש והגר"א פוסקים שחייבים ללמוד מיד אחר הברכה, ואם הפסיק בדיבור בין הברכה ללימוד, צריך לחזור ולברך.

השו"ע [סע' י] פוסק: "אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, כיון שדעתו לחזור ללמוד לא הוי הפסק". נחלקו הפוסקים בפירוש דבריו: המגן אברהם [סק"ט] מדייק מדבריו, שאם לומד בזמן שאין דרכו ללמוד צריך לחזור ולברך, ה"ט"ז [סק"ח] מפרש שאף לומד בזמן שלא היה בדעתו לחזור וללמוד אינו צריך לחזור ולברך. המשנה ברורה [סקכ"ב] פוסק שספק ברכות להקל ואינו חוזר ומברך.

<sup>7</sup> המגן אברהם [סי' מז סקי"ד] מביא את הסברו של המהרי"ל, שנשים מברכות ברכת התורה כיוון שהן חייבות ללמוד את הדינים שקשורים אליהן. הסבר זה צריך עיון, שהרי אין עליהן מצות לימוד תורה במצוות אלו, אלא רק חיוב לדעת את המעשה אשר יעשון. כנראה שזו הסיבה שהגר"א [סקי"ח] דחה הסבר זה.

<sup>8</sup> מחלוקת הראשונים בנוסח הברכה ומחלוקת הפוסקים באמירת אמן נובעות ממחלוקת בדין ברכה הסמוכה לחברתה. לקמן ח"ב עמ' 265-266 נעסוק בדין זה.



השו"ע [סע' יא] פוסק ששנת קבע ביום מהווה הפסק, וצריך לחזור ולברך, ומביא יש אומרים שאין צריך לחזור ולברך לאחר שנת קבע ביום. הוא כותב שהמנהג כיש אומרים. המשנה ברורה [סקכ"ה] מביא את דברי הגר"א ופוסקים נוספים שצריך לברך, ומסיים המשנה ברורה: "הסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד".

הגר"א [סע' יב] פוסק שהניעור כל הלילה אינו מברך ברכת התורה, והמגן אברהם [סי' תצד] פוסק שצריך לברך. המשנה ברורה [סקכ"ח] מכריע שספק ברכות להקל, ואינו מברך, אך אם אפשר כדאי שישמע ברכות התורה מאדם שישן, ויתכוון שיוציאו ידי חובתו [רבי עקיבא איגר (על מג"א סק"ב, מובא במשנה ברורה סקכ"ח) פוסק שאם אדם ישן ביום והיה ער בלילה, חייב הוא 'ממה נפשך' לברך בבוקר. אם אנו פוסקים ש"הפסק" מחייב ברכה, כיוון שישן ביום הוא הפסק, וצריך לברך. אם אנו פוסקים כרבינו תם, שהפסק אינו מחייב ברכה ורק ביום חדש מתחייב לברך, כיוון שהאיר השחר, החל יום חדש, וצריך לברך].

השו"ע [סע' יג] פוסק שהמשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכת התורה. מוסיף המשנה ברורה [סקכ"ח] שדין זה אמור אף במי שישן בתחילת הלילה שנת קבע על מיטתו והתעורר בתחילת הלילה. השו"ע פוסק שאין צריך לחזור ולברך כשהולך לבית הכנסת, והמשנה ברורה [ס"ק כט-ל] מוסיף שאפילו אם חזר וישן שנת קבע קודם אור היום, אינו צריך לחזור ולברך.

השו"ע [סע' ד] פוסק שהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, אך הכותב דברי תורה צריך לברך. הגר"א חולק, ולדעתו מקיימים מצות לימוד תורה בהרהור ומכיוון שכך חייב לברך. השו"ע [סע' יד] פוסק שנשים מברכות ברכות התורה, ומדבריו בבית יוסף [סע' יד ד"ה וכתב] מוכח שהן חייבות. הגר"א [שם] פוסק שנשים מברכות כשם שמברכות על כל מצוות עשה שהזמן גרמן<sup>9</sup> [הביאור הלכה (ד"ה נשים) כותב שיש נפקא מינה בין שני ההסברים, לדעת השו"ע נשים יכולות להוציא אנשים ידי חובתם, ולדעת הגר"א נשים אינן חייבות בברכת התורה, ואינן מוציאות אנשים ידי חובתם].

<sup>9</sup> יש להעיר שמחלוקת השו"ע והגר"א נובעות ממחלוקת בהבנת מהות ברכת התורה. הגר"א סובר שברכת התורה היא ברכת המצוות, ולכן לדעתו חייבים ללמוד מיד אחר הברכה, שנת קבע ביום מהווה הפסק, המהרהר בדברי תורה חייב לברך, ודין נשים בברכה כדין בברכה על מצוות עשה שהזמן גרמן. השו"ע פוסק שברכת התורה היא ברכה על חפצא של תורה, ולכן לדעתו יש מקום למנהג שהישן שנת קבע ביום אינו חוזר ומברך, אין מברכים על הרהור בדברי תורה, ונשים חייבות בברכה.